

vím, a vy jazyky mluvíte⁵⁾ neroďte⁶⁾ zapovídati, neb die Christus: Což vám pravím ve tmě, pravte na světle, a co v ucho slyšíte, pravte neb kážte nad střechami⁷⁾ (Mat. 10, 27)⁸⁾.

Druhý: aby velebná svátost těla a krve Božie¹⁾ pod oběma způsobama chleba a vína všem věrným křesťanuom, jimž hříech smrtedlný nepřekážie, svobodně byla dáována, podlé ustavenie a přikázanie Spasitele (Math. 26, 26—28; Marci 14, 22—24; Lucae 22, 17—20), jenž die: *Veźmĕte a jezte, toť jest tělo mé, a Píte z toho všichni, toť jest krev má nového poručení²⁾, jenž za mnohé*

⁵⁾ V. + v zboru Božím ⁶⁾ nechtĕjte; nechtĕjte zapovídati je doslovný překlad latinského rozkaz. způsobu: nezapovídejte. Tak se ve staré češtině překládalo zpravidla. ⁷⁾ V. nemá poslední citát.

⁸⁾ M. neuvádí slov „po království Českém“; prohlašuje tedy platnost článku všeobecně. Vedle knĕží Pánĕ jmenuje i „způsobilĕ levítý“.

N. se shoduje téměř docela s A.

K. dodává k základnímu znĕní „a aby bylo ode všeho shromáždĕní laiků pilně vykonáváno a naplnováno“; z 1 Kor. 14 uvádí jen v. 39, ale přidává další doklady: 1 Tes. 5, 19 *Ducha neuhašujte s výkladem Glossy: „Jestliže Duch svatý něco človĕku zjevuje, nebraňte mluvíti, co mĕní“*, neboť Pán, jenž otevřel ústa oslci (4 Moj. 22, 23), často zjevuje menšimu, co je lepší“; pak 4 Moj. 11, 26—29 vrcholící přáním Mojžíšovým, aby prokeřoval všechen lid, a z Allegorie historií k slovům (Mat. 25, 14) *Človĕk vycházejĕ na cestu výrok, jenž činí kázání povinností každého křesťana: „Nestačí, aby si věrný křesťan řekl: „Postačí, abych se staral sám o sebe, za sebe vydám počet, nechci upadnout do nebezpečí, staraje se o spasení bližního. Nejsem vzdĕlán v Písmu ani pohotový v slovu. Vím málo, ba co dĕm, skoro nic“. Nebude-li se kázati, Bůh každého obžaluje nebo odsoudí. Kolika kdo lidem, pokud na něm záleží, může slovem prospĕti, při tolika působí Bohu škodu mlĕním, z tolika neprávem vydá počet při soudu. Kdo tedy mnoho zná, ať mnoho říká; kdo zná málo, ať říká málo; a každý ať říká, kolik zná. Kdo ví snad jen jedno evangelium nebo příklad etnosti, cokoli ví skrze poznání, sdĕluj jiným skrze kázání. Ať nehledí na pohlaví, na věk, na osobu, na dobu, na místo, ale ať káže všem a všude, mužům i ženám, starým i mladým, chudým, bohatým, v příznivých i nepříznivých okolnostech, ve dne, v noci, ráno, v poledne, ve večer, v kostele, na ulici, na cestĕ, v poli, na zemi, na moři, na všech místech vždy a všude ať říká to dobré, co zná, je-li tu, kdo by mohl naslouchat. Je tedy zbožný a záslužně vraceti ztotočené křesťany na svobodu, které Kristus vykoupil svou krví.“* Za citátem následuje odkaz „XII q. II, 4“, ale příslušné, takto běžné označované místo v Dekretu Gratianově mluví o církevním majetku. Jde patrnĕ o písařskou chybu.

Č. se shoduje s A.

¹⁾ V MSL 114, 620 sahá glossa jen sem.

K čl. II. ¹⁾ V. aby svátost nejsvětĕjší eucharistie (t. j. večeře Pánĕ) ²⁾ novĕ záváti, smlouvy (u V. lat. testamenti, ĕes. zákona)

*vylita bude; a tu přikazuje apoštolóm řka: To ĕiňte; a Výklad (Glossa interlinearis) die: „To jest, veźmĕte a jiným dávejte na mé zpomínanie“³⁾; a Johannis 6, 53—56 Spasitel všecky křesťany zavazuje ku přijímání této svátosti pod smrtí duše, jenž jest hříech smrtedlný,⁴⁾ takto řka: *Amen, amen pravím vám, nebudete-li jĕsti těla Syna Človĕka a pítĕ jeho krve, nebudete mĕti života v sobĕ; kdo jĕ mé tělo a pĕje má krev, má život věčný . . . nebo tělo mé jest jĕstĕ pokrm a krev má jest jĕstĕ nápoj; ktož tehda jĕ tělo mé a pĕje má krev, ve mnĕ přebývá a já v něm. Tĕž S. Pavel die (1. Cor. 11, 28): *Ale zkus sám sebe Človĕk, a tak z chleba toho jez a z kalicha pij. A žet mĕní o posvátnĕm a ustnĕm jedení a pítĕ, i die potom (v. 29): *Nebo kdož jĕ a pĕje nedostojně, súd sobĕ jĕ a pĕje. Eĵ v tom že die „nedostojně“, mĕní o posvátnĕm jedení a pítĕ; nebo nižádný nemuoz nedostojně jĕsti a pítĕ, kdož toliko duši a neposvátnĕ jĕ a pĕje⁵⁾. A k témuž jsú práva a řeholy⁶⁾ cĕrkve svatĕ (de consecr. distinctione II: Comperimus⁷⁾) a kanon sboru Karthaginského (XXVI, quaest. 6 Is qui)⁸⁾, a sv. Řehoř v kázání velikonočním (de consecr. distinctione II, Quid sit)⁹⁾, a sv. Augustin (eadem distinctione, Dum frangi-****

³⁾ Glossa meziřádeční Anselma z Laonu. ⁴⁾ V. nemá „pod smrtí . . . smrtedlný“, což oslabuje závažnost přijímání podobojí. ⁵⁾ V. nemá „A žet mĕní . . . jĕ a pĕje“ ⁶⁾ pravidla (regulae) ⁷⁾ V. označuje odkaz plněji jako kanon pap. Gelasia a cituje jej úplně. Viz níže podle K.

⁸⁾ Zvěděli jsme pak, že někteří přijímají toliko částku svatého těla a od kalicha svatĕ krve se zdržují, jsouce bezpochyby poutání kdovíjakým povĕrečným učením. Ti nechť přijímají svátosti celé nebo ať jsou od nich celých vzdalováni. Neboť dělení jedné a téže svátosti se nemuže dĕti bez velikĕ svátokrádeže. (Gelasius v Decr. Grat. III De consecratione (O posvěcení) dist. 2, can. 12 Comperimus; Friedberg I. 1318.)

⁹⁾ Co jest krev Beránkova, dobře jste se naučili nejen ze slyšení, ale z pítĕ. Ta krev se klade nad obojí veřeji (srov. 2 Moj. 12, 7), když se ssaie nejen tělesnými ústy, ale i ústy srdce. Na obojí veřeji jest totiž položena krev Beránkova, když se přijímá ústy k vykoupení a kdýž se také rozvažuje s myslí upjatou k následování. A níže: V tom tajemství (t. j. v té svátosti) umírá a jeho tělo se kdekoli přijímá. Jeho tělo se dělí k spasení lidu, jeho krev se již nevlévá do rukou nevěřících, ale do úst věřících. (Řehoř v Decr. Grat. III De cons. dist. 2 can. 73 Quid sit; Friedberg I. 1343.)

⁶⁾ Když se láme hostie, když se krev z kalicha vlévá do úst věřících, co jiného se označuje než obětování těla Pánĕ na kříži a vylití jeho krve z boku? (Augustin v Prosperově knize sentencí; z Decr. Grat. III De cons. dist. 2 can. 37 Dum frangitur; Friedberg I. 1327.) — K. zde ještĕ přiřazuje další doklad: Ponĕvadž jsme byli smrtí Pánĕ osvobozeni, vyznačujeme, jsouce toho pamĕtlivi, jedením a pítím tělo a krev, které byly pro nás obětovány. (Augustin v knize o Trojici; z Decr. Grat. III De cons. dist. 2 can. 50 Quia morte; Friedberg I. 1332. Ve skutečnosti jde o citát z komentáře zvaného Ambrosiaster k 1 Kor. 11, 26; MSL 17, 256.

ture⁶), et capitulo eiusdem: Quia passus⁷); a sv. Jeronym mluvě na Sofoniáše proroka (I. quaest. 1: Sacerdotes⁸); a sv. Dionysius (libro de ecclesiastica (h)ierarchia, cap. de Eukaristia⁹); a sv. Cyprian mučedník (epistola XXXVII de lapsis¹⁰); a sv. Ambrož⁸) (de cons. distinct. II, Hujus sacramenti¹¹); a Origenes (XVI omelia super Numeri¹²); a sv. Augustin

⁶) V. doplňuje citaci: libro de sacramentis (v knize o svátostech).

⁷) Usnesení IV. karthaginského koncilu c. 76 připouští, aby se v případě hrozící smrti udělila svátost pokání nemocnému zatímně bez kněze a „aby se mu svátost vřila do úst“. (Decr. Grat. II causa 26 quaest. 6 can. 8 Is qui; Friedberg I. 1038.)

⁸) Kněží, kteří slouží při eucharistii a rozdílejí krev Páně jeho lidu, počínají si bezbožně k zákonu Kristovu domnívajíce se, že eucharistií působí slova vzývajícího, nikoli <jeho> život, a že jest nutná jen slavnostní modlitba a nikoli zásluha kněží, o nichž se praví <rov. 3 Mojž. 21,21>: Kněz, jenž by byl nějak poskvrněn, nechť nepřistupuje, aby Bohu přinášel oběti. (Jeronym na Sof. 3, 4; srov. MSL 25,1375A; v Decr. Grat. II causa 1. quaest. 1 can. 90 Sacerdotes, Friedberg I. 391.)

⁹) Potom hierarcha, totiž biskup či kněz, žádaje si státi se hodným té oběti, která se děje, a vykonati bohoslužbu k nápodobě samého Krista a co nejčistěji rozdávatí a <žádaje si,> aby ti, kdo se chystají účastnit, brali účast tak, jak sluší na svaté... (níže k pověděnému:) tedy odskryvá zakrytý a nedělitelný chléb a dělí <jej> na mnoho <částek> a jednotný obsah kalicha všechněm dělí a tak náznakem rozmnožuje jednotu a rozdává, vykonávaje v tom nejsvětější obět. — Rukopis K. připojuje ještě výklad (glossu), jež nesnadný výrok domnělého Dionysia opakuje prostými slovy, zakončenými větou: A totěž činí z kalicha tím, že skrze náznak rozděluje jedno mnohým. [De ecclesiastica hierarchia (O církevní hierarchii) kap. 3, 12; řecký text MSG 3,444.]

¹⁰) A poněvadž se eucharistie koná proto, aby mohla býti přijímajícím ochranou, ozbrojujeme ty, které chceme vůči protivníkovi zabezpečit, záštíťou <terou poskytuje> sycení Páně. Neboť jak je tu učíme či vybízíme, aby ve vyznání prolili svou krev, jestliže jim, když se chtějí dát v boj, odíráme krev Kristovu? A jak je uzpůsobujeme k poháru mučednictví, jestliže jim napřed právem obecnství nedopouštíme pítí v církvi pohár Páně? A níže: Ať nikdo neříká: „Kdo podstupuje mučednictví, křtí se svou <vlastní> krví, a <ujištění> pokoje nepotřebuje od biskupa ten, kdo bude mít pokoj své slávy a přijme větší mzdu v hodnosti, kterou mu udělí Pán.“ Především nemůže býti způsobily k mučednictví, kdo není církvi vyzbrojen k boji, a klesá mysl, kterou nepozdvihuje a nezaněcuje přijatá eucharistie. (Cyprian, epist. synodica ad Cornelium papam de lapsis — synodní list papeži Korneliovi o padlých — MSL 3,883 a 884, resp. CSEL 3,2 str. 652.)

¹¹) Do kalichu se nalévá víno a voda. Ale povíš: Jak tedy Melchisedech obětoval chléb a víno <1 Mojž. 14,18>? Co pro něho znamená přimíšení vody? *Pijí pak z duchovní skály, která za nimi šla; ta pak skála byl Kristus <1 Kor. 10,4>. Nebyla to nepohnutelná skála, která lid následovala. A ty pij, aby tě následoval Kristus! Viz tajemství! Mojžíš je prorok; hůl je*

(libro primo de symbolo,¹) et in sermone quadragesimali, qui incipit: Praedicaturus vobis, jenž tu dává potom znáti Manichejské kacíře, kteříž pravie, že jedúc pod způsobů chlebnů i nechtie krve Božie z kalicha pítí²); a Fulgentius³) (libro de divinis officiis¹⁰); a Remigius⁴) (super I.

⁵) Slova „qui incipit... z kalicha pítí“ se vztahují k odkazu na postní kázání papeže Lva. A. totiž patrně omylem vynechal doklady, které uvádí plněji V., jenž po kázání Augustinově zařazuje: „Ambrož ve své písni Exultet iam angelica turba (Vesel se již andělský zástup nebeský), a v knihách Trojdielné historie, a Beda v kázání na Jana 1, a papež Lev v postním kázání, které se počíná Praedicaturus vobis (Máje vám kázati)“. Zmínka o manichejích však u V. chybí. Příslušné místo písne připsané Ambrosiovi znělo podle traktátu husitského poslaného do Kostnice r. 1417 (Hardt, Rerum concilii oecumenici Constantiensis III, 819n): „Nehodujme jen při těle Beránkově, ale opáejme se také <jeho> krví. Neboť toliko jeho krev nepůsobí nebezpečí z pítí, ale spásu“. — Beda praví v kázání na slova *Jan uzřel Ježíše, an jde k němu* (Jan 1,29) že Ježíš nás neumyl svou krví jen prolitím krve na kříži, ani jen obmytím křtu, ale „denně nás omývá od našich hříchů ve své krvi, když se opakuje památka jeho blahoslaveného utrpení při oltáři, když se stvoření chleba a vína nevyslovitelným posvěcením Ducha mění ve svátost jeho těla a krve a tak se jeho tělo a krev neprolévá a nezabíjí rukama nevěřících k jejich zlobě, nýbrž přijímá ústy věřících k spasení“. (Homilie 14, na 3. ned. po Zjev.; MSL 94, 75.) — Z kázání pap. Lva uvádějí Pražané v manifestu z r. 1430 (Bartoš, Manifesty 307) výrok o manichejích: „A když se odvažují účasti na našich shromážděních, aby zastřeli svou nevěru, zdržují se obecnství při svátostech tak, že někdy, aby se neprozradili, přijímají nehodnými ústy tělo, odmítají však pítí kalich krve našeho vykoupení. Oznamujeme to vaší svatosti proto, aby vám byli takoví lidé zřejmí také podle těchto známek a aby ti, kdo budou přistiženi při svatokrádežné přetvářce, byli moci kněžského úřadu od společenství se svatými (nebo: od svátostného společenství) odháněni.“ (42. kázání Lva I., MSL 54,279n.)

¹⁰) V. + jehož předmluva jest: Ty věci, kteréž přes celý rok (Ea quae per anni circulum)

slovo Boží. Kněz se slovem Božím dotkne skály a teče voda a lid Boží pije <2 Mojž. 17,6>. Kněz se tedy dotkne, voda plyne v hojnosti do kalichu a prýští k životu věčnému <Jan 4,14>, a pije lid Boží, jenž dosáhl Boží milosti. Níže: Kolikrátkoli piješ, přijímáš odpuštění hříchů a opájíš se Duchem svatým. [Domnělý Ambrosius v 5. knize o svátostech (De sacramentis) kap. 1; v Decr. Grat. III De cons. dist. 2. can. 83 In calice; Friedberg I. 1348n.] — K. zde přiřazuje další doklad: Jestliže se krev Kristova vylévá na odpuštění hříchů, kolikrátkoli se vylévá, mám ji vždy přijímati; já, jenž stále hřeším, potřebuji stále léku. (Domnělý Ambrosius ve 4. knize o tajemstvích; v Decr. Grat. III De cons. dist. 2. can. 14 Si quotienscunque, Friedberg I. 1319n.)

¹¹) Na slova *Aj, lid jakožto lvice povstane, a jakožto lev vzchopí se; nepoloží se, dokudž by nejedl loučeže a nepil krve zbitých* <4 Mojž. 23,24> praví

Cor. 10)¹¹⁾; a sv. Tomáš z Aquinie (super IV sententiarum quaest. XLVIII, et parte III, quaest. LXXVII, et quaest. LXXIII articulo II, et quaest. LXXXII articulo III)^{m)}; a Innocentius papež (libro de

¹¹⁾ V. + Kalich, jemužto žehnáme (Calix cui benedicimus)

Origenes: Ať nám tedy řeknou: Kdo jest tento lid, který pívá krev? To byly věci, které i v Evangeliu slyšeli ti, kdo ze Židů následovali Pána, pohoršili se a řekli: *Kdo může jísti <jeho> tělo a píti <jeho> krev?* <Srov. Jan 6,52.> Ale věrný křesťanský lid to slyší a přijímá a následuje ho, jenž praví: *Nebudete-li jísti mého těla a píti krve mé* atd. <Jan 6,53>. (Origenes v 16. homilii (kázání) na 4. knihu Mojžíšovu; překlad Rufinův v MSG 12, 701.)

ⁱ⁾ Nikdy jsi Krista nezabil? Nic nad tento hřích horšího, protože nic není nad Krista lepšího. Jak veliký je hřích zabítí Krista? Židé jej zabili a pak v něho mnozí uvěřili a pili jeho krev a byl jim odpuštěn hřích, který spáchali. (Augustin v 1. knize o symbolu v kap. Quidquid vis, feceris — Cokoli chceš, učiníš).

^{j)} A vy jste již po oněch postech, po strastech, po pokoření a potření (srdce při pokání) přišli ve jménu Kristově jakoby ke kalichu, a tu jste při stole, a jste s námi při kalichu. Spolu totiž to přijímáme, spolu pijeme, protože spolu žijeme. [Augustinova slova citována v Decr. Grat. III De consecr. dist. 2 cau. 36 Quia passus (Protože trpěl); Friedberg I. 1326.]

^{k)} Když pravil veliký nejvyšší kněz, maje v rukou chléb a víno, *to jest tělo mé, to jest krev má*, byl to hlas vtěleného Slova, hlas věčného Začátku, hlas dávného předsevzetí, Slovo, které přijalo lidskou přirozenost. On jsa živ v těle, přijímal podstatu chleba a vína, za svého života spojovav chléb se svým tělem, víno se svou krví. Tak jako jazyk vstupuje v tělesných smyslech jako prostředník mezi myslí a hmotným vzduchem a spojením obojího působí jednu řeč a když ta se vpustí do uší, rychle zaniká a pomíjí to, co je slyšet, smysl řeči však zůstává neporušen a nespotřebován i v mluvícím i ve slyšícím — tak Slovo Otcovo vstupující jako prostředník do těla a krve, které byl přijal ze života Panny, a do chleba a vína, které se bere při oltáři, působí jednu obět. Když jí kněz udílí do úst věřících, chléb a víno se spotřebovuje a pomíjí, ale plod ženy se Slovem Otcovým sobě připojeným zůstává i v nebi i v lidech neporušen a nezmařen. Ale k člověku, v němž není víry, nedospívá z oběti mimo viditelné způsoby chleba a vína nic, tak jako když osel zdvihá nechápavě uši ke zvuku lyry, slyší jakýsi zvuk, ale nevnímá nádvě písně. (Fulgentius z Ruspe v knize o bohoslužebných úkonech, která však mezi jeho spisy v MSL 65 uvedena není.)

^{l)} Biskup Remigius čili Haymo praví na text 1 Kor. 10,16: *Kalich dobrořečení, kterému dobrořečíte, zdali není společnost krve Kristovy?* Proto jmenoval napřed kalich, že potom chtěl širše mluvit o chlebu. Kalich pak se nazývá kalichem dobrořečení, protože se mu dobrořečí (žehná) při oltáři. I sám kalich se zve „společnost“, jako „účastenství“, poněvadž mnozí na něm berou účast a přijímají částku z krve, kterou <kalich> obsahuje. (Ve výkladu 1 ep. ke Korintským; MSL 117,564.)

sacramentis, et in summa sua cap. XXXIX)ⁿ⁾; a Paschasius (libro de sacramentis cap. X et XVI et XX)^{o)} a Lyra (super illo Proverb. 9, 5: *Venite, comedite panem meum*)^{p)}, et super I. Cor. 11 <28>)^{q)}; a Gwilhelm

^{m)} Ve výkladu Tomášově na Čtyři knihy sentencí pojednává otázka 48 o manželských věcech; stejně i ot. 44, na kterou na tomto místě poukazuje, zřejmě rovněž mylně, univ. rkp IV H 17. K. cituje pouze z ot. 76 čl. 2: Ačkoli je Kristus celý pod obojí způsobou, přece ne zbytečně [se dává pod obojí způsobou] . . . Neboť při užívání této svátosti je na místě, aby se věřícím podávalo zvláště tělo Kristovo za pokrm a krev za nápoj . . . poněvadž se tělo vydává pro spásu těla a krev pro spásu duše. K tomuto místu patrně odkazuje i A. chybným poukazem k ot. 77. Správné jsou další dva odkazy v A.: k ot. 73 čl. 2, kde jde patrně o větu: K tělesnému občerstvení se vyžaduje dvojí: totiž pokrm, jenž je výživa suchá a nápoj, jenž je výživa vlhká. A proto se také k úplnosti této svátosti sbíhá dvojí, totiž duchovní pokrm a duchovní nápoj, podle onoho <slova u> Jana 6,55: *Tělo mé jest opravdu pokrm a krev má jest opravdu nápoj*; a k ot. 82 čl. 3, kde se čte: Krev znamená vykoupení, které od Krista přešlo na lid; proto se do vína mísí voda, která naznačuje lid. [Tomáš Akvinský, Summa theologica, část III.; Paříž 1888 svaz. IV. str. 484,460,537. Srov. čes. překlad, Theologická summa III. (Olomouc 1937), str. 760,722n,848.]

ⁿ⁾ Ačkoli je pod obojí způsobou celý Kristus (úplné znění: Ačkoli pod způsobou chleba se přijímá krev s tělem, a pod způsobou vína se přijímá tělo s krví), přece ani se nepije či nejí krev pod způsobou chleba, ani tělo pod způsobou vína, protože jako se krev Kristova nejí a tělo nepije, tak se obojí nepije pod způsobou chleba a nejí pod způsobou vína. [Papež Innocenc III, De sacro altaris mysterio (O svatě oltářní svátosti), kn. 6 kap. 21; MSL 217,872. — Odkaz k „summě“ Innocencově, uvedený v A. i ve V., se snad týká závěru téže knížky, kde se praví: Nejen že nás od našich hříchů omyl ve své krvi, když svou krev pro nás vyliil na mučidle kříže, ale také denně nás od našich hříchů omyvá ve své krvi, když přijímáme jeho krev v poháru kalicha (kn. 4 kap. 44 podle rozdělení spisu v MSL 217,885). Jiný ze spisů Innocencových sotva mohl být označen jako „summa“.]

^{o)} K. uvádí jen úryvek z 16. kap. (vlastně z konce kap. 15.): Proto, *člověče, kolikrátkoli piješ tento kalich nebo jíš tento chléb, nemysli, že bys pil jinou krev než tu, která byla pro tebe a pro všechny vyliata na odpuštění hříchů, ani <že bys jedl> jiné tělo, než které bylo pro tebe a pro všechny vydáno a viselo na kříži. Neboť Pravda svědčí: To jest tělo mé, které se za vás vydává. Podobně o kalichu: To jest kalich atd.* <Luk. 22, 19n>. — V kap. 10. jde patrně o větu: Tou krví se opájí všechna Kristova církev; v kap. 20. míněna asi slova: Život, který je skryt s Bohem <rov. Kol. 3, 3> a jímž jsme mu připodobněni, je syčen pokrmem a nápojem, který přijímáme z Písem a s oltáře a převádí nás k duchovním věcem, abychom nadále byli živi tam, kde se náš život zachovává na věčnost. [Paschasius Radbertus, Liber de corpore et sanguine Christi (O těle a krvi Kristově), MSL 120, 1323, 1304, 1330.]

^{p)} K slovíům *Pojďte, jezte chléb můj, a pijte víno, kteréž jsem smísila* poznamenává ve své Postile Mik. z Lyry: *Pojďte, jezte můj chléb, totiž*

de monte Lauduno (in suo sacramentali)"); a Albert Veliký, Řezenský biskup (in tractatu de officio missae)⁷⁾ a mnoho jiných svatých a doktorův jest na tento kus svědkův, jichž písmo jest tuto opuštěno pro krátkost. A kdož nevěří, ten je přečti.¹²⁾

¹³⁾ Tuto větu V. nemá.

M. uvádí článek o večeři Páně na 3. místě a dodává k němu „a aby od nich (t. j. ode všech věrných křesťanů) byla přijímána“. Jinak se shoduje s A., leč že místo „velebná svátost těla a krve Božie“ klade prostě „svátost eucharistie“.

N. dodává za „všem věrným křesťanům“ zmiřující slova „kteří toho žádají“. Jinak věcně souhlasí s A. Doklady z Otců obzvláště na pouhé odkazy a uvádí je latinsky souhlasně s V., vynechávaje jen pap. Innocence.

K. se shoduje skoro docela s A., několik dokladů z Otců sice neoznačuje, naproti tomu však uvádí ostatní — až na dvě výjimky v témž pořadí — v plném znění, takže tento článek zabírá v K. tolik místa co ostatní články dohromady. Z dokladů jedny jsou uvedeny jako svědectví, že ve starší církvi bylo podávání svátosti pod obojí způsobou všemu lidu v církvi samozřejmým řádem; jiné přímo zdůvodňují podávání pod obojí. Překlad dokladů řadíme podle postupu v K. a označujeme je písmenami od a po s na str. 41—47.

Č. klade místo „Božie“ „Pána našeho Jesu Krista“, za „křesťanům“ dodává „starým i mladým“, čímž zajisté míní husitský způsob podávání večeři Páně i dítkám, ba nemluvnatům. Patrně proto chybí pak v Č. výhrada „jímž hříech smrtedlný nepřekážie“.

mé tělo, předložené pod způsobou chleba, a pijte víno, to jest mou krev pod způsobou vína, do něhož se přiměšuje voda. Za starodávna totiž přijímali větší pod obojí způsobou. (Biblia sacra cum... Postilla Nic. Lirani. Antverpy 1634, III. 1648n.)

K slovům *Zkusíš tedy sám sebe člověk a tak z chleba toho jez a z toho kalicha pij:* Činí se tu zmínka o dvojí způsobě. Neboť v první církvi se tak většinou podávalo, protože obojí náležel k dokonalosti svátosti, totiž podoba chleba a podoba vína, jednak poněvadž se ohojím zároveň dokonale vyjadřuje Kristovo utrpení, jednak že obojí vyznačuje dokonalé občerstvení. (M i k. z L y r o, tamtéž sv. VI. 297. — Obojí místo je v tištěných vydáních z r. 1634 a již z r. 1545 [Lyon] doprovozeno, resp. změněno poznámkou, že se pro nebezpečí rozlité krve podává laikům jen pod způsobou chleba.)

^{r)} V té svátosti byl Kristus knězem tím, co vykonal. Byl také obětí tím, že obětoval své tělo. Byl dále služebníkem (vysluhovatelem) tím, že <své tělo> podal apoštolům. Apoštolé však byli nejprve laiky, přijímající svátost jako laikové. Kristus tu byl dále jako biskup tím, že apoštolové zřídil na kněze, když jim řekl: *To činite na mou památku* <Luk. 22, 19>. — Týž tamtéž: Přijímáním těla přijímá celou pravdu, byť nikoli celou svátost. Proto se na mnoha místech vysluhuje chlebem a vínem, to jest celou svátostí. [Vilém z Laudunu v knize o svátostech, kap. Cum Marthae (Když Martě). Totéž místo uvádí M. J. Rokycana v traktátu O přijímání krve (ed. Fr. Šimek, Věst. Král. čes. spol. nauk 1940, 15n).]

Třetí, že mnozí kněží a mniši světským právem panují nad velikým zbožím tělesným, proti příkázání Kristovu a na příkazu svému úřadu kněžskému a k veliké škodě pánom stavu světského: aby takovým kněžím to neřádné panování odjato a staveno bylo, a aby podlé Čtenie nám příkladně živi byli a navedeni byli k stavu Kristovu a apoštolskému.¹⁾ Nebo psáno jest ve Čtení (Mat. 10, 9): *A zavolav Kristus dvanáct učedníků svých... poslal je, přikazuje jim a řka: Nerodte vládnúti stříbrem, ani zlatem, ani penězi v měšcích vašich; a (Mat. 20, 25—27) die: Knězata pohanská panují jiným, a kdož moc mají nad jinými, jich slovú dobrodělci²⁾: ale vy ne tak, ale kdož jest z vás větší, buď jako nejmenší, a kdož jesti vuodci, buď jako služba; a (to) též die jinde (Marci 10, 42—44). K témuž die sv. Petr (I. Petri kap. 5, 3): *Nepanujíc v žakovstvu³⁾, ale z úmysla jsúc příklad stádu; též sv. Pavel Timoteovi biskupu (I. Tim. kap. 6, 8) die: Majíc pokrm a to, jímž bychom se odíeli, jmějmež na tom dosti; a I. Corinth. 4, 16 (a 11, 1) die: Následovníci moji buďte, bratří, jako já Kristuov; a (Filipen. 3, 17): Následovníci moji buďte a pozorujte těch, kteříž tak chodíe, jakož máte způsob náš. Ale způsob apoštolský tento bieše⁴⁾, jenž die sv. Petr (Actorum 3, 6): *Zlato a stříbro nepřislušie ke mně. K témuž jest Písmo (Numeri 18, 20): Rekl jest Pán k Aronovi⁵⁾: V zemi jich ničimž nebudete vládnúti, ani budete mieti díelu mezi nimi; já díel tvój a dědictvie tvé***

K čl. III. ¹⁾ V. má článek jinak: Aby panování světské nad bohatstvím a zbožím časným, které kněžstvo má proti příkázání Kristovu ke škodě svého úřadu a k újmě světského ramene, bylo mu odňato a od něho vzdáleno a aby kněžstvo bylo vráceno k pravidlu svatého Čtení a k životu apoštolskému, kterým byl živ Kristus se svými apoštolý. ²⁾ Podle Luk. 22, 25. Celý tento verš uvádí V. ³⁾ T. j. v kněžstvu, jak Vulgata rozumí tomuto místu. ⁴⁾ byl ⁵⁾ Článek se obrací k dokladům starozákonním a vztahuje na současné kněžstvo příkazy pověděné o kněžích z rodu Aronova, resp. o levítech.

^{*)} Každý svatý ví, že bez těla a krve Páně není života milosti a věčné blaženosti. — Níže: Tak tedy má se v užívání této milosti přijímání těla Páně v podobě chleba samo o sobě a krev Páně v podobě vína sama o sobě. — A níže: Ze všeho toho plyne, že pod jednou způsobou chleba vydal své tělo a pod druhou způsobou vína vydal krev a ustanovil, aby se to tak zachovávalo. A poněvadž každé Kristovo konání jest nám naučením, zajisté nám přikázal, abychom toto oboje zachovávali. A proto podáváme pod jednou způsobou tělo a podo druhou krev. [Albert Vel.; jde však o Knihu o svátosti eucharistie (Liber de sacramento eucharistiae), dist. III. tract. II. cap. 4, 1, cap. 4, 2 (ke konci), cap. 5, 1; v lyonském vydání spisů Albertových sv. 21 (r. 1651), str. 60b, 62a a 62b.]

míšení četní [falešní křesťané,] pokrytci a zlí lidé¹⁾ — smí se užívatí svátostí, které jsou vysluhovány zlými, podle Kristova výroku: *Na stolici Mojžíšově sedí zákonníci a farizeové* atd. (Mat. 23, 2). I svátosti i Slovo jsou účinné, i když je podávají zlí [a nepobožní kněží], protože jsou zřízeny a přikázány od Krista.²⁾

2. Odsuzují donatovce a podobné, kteří tvrdili, že se v církvi nesmí užívatí služby zlých a kteří soudili, že služba zlých jest neúčinná a neúčinná.

IX. O křtu.

1. O křtu učí, že jest nezbytný k spasení, a že se křtem podává Boží milost, a že mají býti křtěny [i] děti, které jsou křtem podávány Bohu a přijímány na milost Boží.

2. [Proto] odsuzují novokřtěnce, kteří zavrhuji křest dětí a tvrdí, že děti dosahují spasení beze křtu.¹⁾

X. O večeři Páně.*)

O večeři Páně učí, že [pravé] tělo a krev Kristova jsou opravdu ve večeři Páně [pod způsobou chleba a vína] přítomny a rozděleny požívajícím; a zavrhuji ty, kdo učí jinak.¹⁾

XI. O zpovědi.*)

O zpovědi učí, že soukromé rozhřešení má býti v církvi zachováno [a nemá se od něho upouštět], ačkoli při zpovědi není nutné vypočítávatí všechny přestupky¹⁾. Je to totiž podle Žalmu 19, 13 nemožné: *〈Ale〉 poblouzením kdo vyrozumí? atd.*²⁾

8,1

¹⁾ N. místo „zlí lidé“: i zjevní hříšníci ²⁾ N. (od pomlčky): jsou svátosti platné, i když kněží, kteří je podávají, nejsou zbožní, jak totiž Kristus sám praví: *Na stolici Mojžíšově sedí farizeové* atd.

9,2

¹⁾ V gotinském textu vypadl řádek (qui improbant) *baptismum puerorum et affirmant sine (baptismo pueros salvos fieri)*. — N. text: kteří učí, že křest dětí není správný.

10

*) Viz ještě čl. 22. a 24.

¹⁾ Var.: „O večeři Páně učí, že se s chlebem a vínem opravdu rozdílí požívajícím tělo a krev Kristova ve večeři Páně.“ (Věta o zavržení učících jinak je vynechána.)

11

*) Viz ještě čl. 25.

¹⁾ N. zlé skutky a hříchy. ²⁾ Var. má napřed článek o pokání a pak teprve o zpovědi.

XII. O pokání.

1. O pokání učí, že ti, kteří po křtu padli, mohou dojítí odpuštění hříchů kdykoli, jestliže se obrátí, a že církev má udíletí¹⁾ rozhřešení lidem, kteří se navracejí ku pokání. Má pak [pravé] pokání vlastně [jen] tyto dvě části: jedna jest zdrcenost²⁾ aneb hrůzy způsobené svědomí poznáním hřícha; druhá jest víra, která pochází z evangelia aneb z rozhřešení a věří, že se pro Krista hříchy odpouštějí [a milost získává, a ta víra opět] potěšuje svědomí a vysvobozuje z hrůz. Potom mají následovati dobré skutky, které jsou ovocem pokání.³⁾

2. Odsuzují novokřtěnce, kteří říkají, že ti, kdo již jednou byli ospravedlněni, nemohou ztratit Ducha svatého; dále i ty, kdo tvrdí⁴⁾, že někteří lidé docházejí v tomto životě takové dokonalosti, že nemohou hřešiti.¹⁾

3. [Naproti tomu] se odsuzují také novatianovci, kteří nechtěli rozhřešovati padlé, vracející se po křtu ku pokání.

4. Zamítají se i ti, kdo neučí, že odpuštění dosahuje hříšník vírou, nýbrž přikazují, abychom si milost zasluhovali svými dostičnicími <skutky>¹⁾.

XIII. O užívání svátostí.

1. O užívání svátostí učí, že svátosti jsou zřízeny nejen aby byly známkami <církevní příslušnosti¹⁾ mezi lidmi, [podle nichž by bylo možno poznati křesťany na venek], ale spíše jsou ustanoveny, aby byly znamením a svědectvím vůle Boží vůči nám, ke vzbuzení a utvrzení víry v těch, kteří jich užívají. Má se tedy užívatí svátostí tak, aby k nim přistupovala víra, která věří zaslíbením, jež se svátostmi podávají a vyznačují.²⁾

12,1

¹⁾ N. nemá odepřítí ²⁾ N. lítost a bolest ³⁾ N. místo poslední věty: Potom má následovati také náprava (polepšení) a upuštění od hříchů, neboť to má býti ovoce pokání podle slov Janových u Matouše 3, 8: *Protož neste ovoce hodné pokání.* — Var. nazývá ve 2. větě pokání také „obrácení bezbožného“.

12,2

^{a)} Viz heslo Hans Denk ve slovníčku.

¹⁾ N. (místo celého odstavce): Tu se zavrhuji ti, kdo učí, že ti, kteří se jednou stali zbožnými, nemohou opět poklesnouti.

12,4

¹⁾ N. nýbrž našim dostičnicím.

13,1

¹⁾ Lat. *professionis*; znamená také vyznání, přiznání. Něm. text opisuje tento výraz slovy uvedenými nahoře v závorkách. ²⁾ N. místo posl. věty: Proto také vyžadují víru a správně se jich užívá tehdy, když je přijímáme ve víře a když tím posilňujeme víru. — Var. dodává: „Touto vírou přijímáme zaslíbenou milost, kterou svátosti vyznamenávají, a Ducha svatého.“

7. Jakousi¹⁾ mírnost projevují i církevní zákony²⁾ vůči těm, kteří složili slib před stanoveným věkem³⁾, jak se téměř až dosud zpravidla děje³⁾.

XXIV. O mši.

1. Neprávem jsou naše církve obviňovány, že prý odstraňují mši. [Je však zřejmé, a lze bez chvály říci, že] u nás se mše zachovává a [že] se slouží s největší uctivostí¹⁾ [a vážností]. Zachovávají se také téměř všechny obvyklé obřady až na to, že se někde k latinským zpěvům připojují německé. Ty se přidávají k poučení [a cvičení] lidu; neboť obřadů jest třeba zejména k poučování nevědomých²⁾. I Pavel nařizuje, aby se užívalo jazyka, který je lidu srozumitelný (1 Kor. 14, 9. 19).³⁾ Lid si zvyká, aby zároveň užívali svátosti, jsou-li kteří (k ní) způsobilí; i to zvyšuje vážnost a posvátnost veřejných obřadů. Nepřipouští se k ní totiž nikdo, kdo nebyl napřed zpytován a vyslechnut. Lidu se také připomíná důstojnost a užitečnost svátosti, jak veliké potěšení přináší bázlivému svědomí, aby se učili Bohu věřiti a všechno dobré od Boha očekávat a žádati.⁴⁾ Taková služba se Bohu líbí, takové užívání svátosti živí zbožnou oddanost k Bohu. Nezdá se tedy, že by se mše sloužily u (našich) odpůrců s větší nábožností nežli u nás.

2. Je pak známo, že si všichni řádní lidé už dávno veřejně a více než na co jiného stěžovali také na hanebné znesvěcování mší obrácených v zisk. Není zajisté tajemstvím, jak široce se tento zlořád rozmohl ve všech kostelích, jací to lidé slouží mše jen pro mzdu a pro plat, jak mnozí ji slouží proti záповědi církevních zákonů. Pavel pak přísně hrozí těm, kdo nehodně zacházejí s večeří Páně, když praví: *Kdokoli jedl by chléb tento,*

23,7

¹⁾ Decr. Grat., II., causa 20, quaest. 1, c. 13—15. Friedberg I, 846.

²⁾ N. Velikou ³⁾ N. v mládí ⁴⁾ N. jakože kněží a mniši přišli do tohoto stavu většinou v mládí z nevědomosti.

24,1

¹⁾ N. nábožností ²⁾ N. aby se na nich lid učil, co potřebuje vědět o Kristu.

³⁾ Řada latinských rukopisů dodává: . . . v církvi, ale také je to ustanoveno právem lidským. ⁴⁾ N. místo poslední věty: Lidé se také s největší pilí často o svaté svátosti vyučují, k čemu je ustanovena a jak se jí má užívat, že totiž k potěšování polekaných svědomí. Lid se tím přivádí ku přijímání (svaté Večeře) a ke mši. Při tom se také podává poučení proti jinému nesprávnému učení o svátosti. — Látka je v něm. textu tohoto odstavce poněkud přeskupena.

a pil kalich Páně nehodně, vinen bude tělem a krví Páně (1 Kor. 11, 27).¹⁾ Když proto byli naši kněží na tento hřích upozorněni, přestaly u nás soukromé mše, poněvadž soukromé mše nebyly skoro nikdy slouženy jinak než pro zisk.²⁾

3. O těchto zlořádech biskupové dobře věděli; kdyby je byli včas napravili, bylo by nyní méně sporů. Dříve svým nedbáním dopustili, aby se do církve vloudilo mnoho kazů. Nyní začínají pozdě hořekovati nad pohromami církve. Vždyť tyto nepokoje mají svůj původ jen v oněch zlořádech, které (už) byly tak zjevné, že nebylo možno déle je trpěti. Došlo k velkým různicím o mši, o svátost, snad proto, aby svět nesl pokutu za tak dlouhé znesvěcování mší, které v církvi po tolik staletí trpěli ti, kdo je mohli i měli napravit. Neboť v Desateru jest psáno: *Nenechá bez pomsty Hospodin toho, kdož by bral jméno jeho nadarmo* (2 Mojž. 20, 7). Zdá se však, že od počátku světa nebyla žádná božská věc nikdy tak obracena v zisk, jako mše.¹⁾

4. K tomu přistoupila domněnka, která soukromé mše rozmnožila do nekonečna, že totiž Kristus svým utrpením učinil dosti (jen) za prvotní hřích a mši že ustanovil, aby v ní bylo obětováno za každodenní, smrtelná i všední provinění.²⁾ Odtud vyplynula ta obecná domněnka, že mše jest skutek, který zahazuje hříchy živých i mrtvých prostě tím, že jest vykonán¹⁾.²⁾ Tu pak začali disputovat, zda jedna mše odříkaná za mnohé má stejnou platnost jako jednočlívá mše (sloužená) za jednotlivce. Tato disputace zplodila to nekonečné množství mší, [když tímto skutkem

24,2

¹⁾ V gotinském vydání jsou zde přehozeny dva řádky. ²⁾ Něk. text tohoto odstavce praví: Poněvadž pak se mše dříve rozmanitě zneužívalo, jak je na bíledni, že se z ní udělal (hotový) trh, že se mše kupovala a prodávala a že se většinou ve všech kostelích konala pro peníze, byl tento zlořád vícekrát, již i dříve, kárán od učených a zbožných lidí. Když nyní naši kazatelé o tom kázali a kněží se připomněla hrozná odpovědnost (svěšeného úřadu), která má právem pohnouti každým křesťanem, že totiž je vinen tělem a krví Kristovou, kdo svátosti užívá nehodně, přestaly u nás takové prodejná a pokoutná mše, které se dosud konaly z nucení pro peníze a pro obročí.

24,3

¹⁾ Tento odstavec v něm. textu chybí.

24,4

¹⁾ Uvedený názor vyjadřuje na př. Paschasius Radbertus, De corpore et sanguine Domini. MSL 120, 1293 nn.

²⁾ Lat. ex opere operato. Srov. výše čl. 13. ³⁾ Něk. text od poč. odstavce: Tím byl také potrestán ohavný blud záležející v učení, jakoby náš Pán Ježíš Kristus svou smrtí učinil dosti jen za dědičný hřích a že mši ustanovil jako obět za ostatní hříchy a tak že učinil mši obětí za živé i za mrtvé, aby skrze ni byl hřích sňat a Bůh smířen.

chtěli u Boha dosáhnout všeho, čeho potřebovali a při tom se zapomnělo na víru v Krista a na správnou službu Bohu].

5. Naši o těchto domněnkách připomněli, že nesouhlasí se svatými Písmy a že tupí slávu Kristova utrpení. Neboť Kristovo utrpení bylo obětí a dostiučiněním netoliko za prvotní hřích, ale i za všechny ostatní hříchy, jak jest psáno <v listě> k Židům <10, 10>: *Posvěceni jsme skrze obětování (těla) Ježíše Krista jednou.* A opět <10, 14>: *Jednou obětí dokonale učinil na věky ty, kteříž posvěceni bývají.*¹⁾

6. Písmo též učí, že býváme před Bohem ospravedlnováni vírou v Krista, když věříme, že se nám hříchy odpouštějí pro Krista. Jestliže však mše zahazuje hříchy živých i mrtvých samotným úkonem, děje se ospravedlnění mešním úkonem, nikoli vírou: to však Písmo nepřipouští.¹⁾

7. Kristus však prikazuje činiti to na jeho památku (Luk. 22, 19). Mše jest tedy ustanovena proto, aby si víra těch, kteří svátosti užívají, připomínala, jaká dobrodiní skrze Krista přijímá a aby pozdvihla a potěšila bázlivé svědomí. Neboť pamatovati na Krista znamená pamatovati na jeho dobrodiní a zakouseti, že se nám opravdu podávají. A nestačí připomínati si událost <Kristova utrpení>, protože tu si mohou připomínati i Židé a bezbožní lidé.

8. Mše se tedy má sloužiti proto, aby se tu podávala svátost těm, kdo potřebují potěšení, jak praví Ambrosius^{a)}: „Protože stále hřeším, potřebuji stále přijímat lék.“¹⁾

24,5

¹⁾ Něm. text odstavce: Proto bylo dáno — bez pochyby nezbytné — poučení o tom, jak se má svátosti správně užívat. A to za prvé, že Písmo na mnoha místech svědčí, že není jiné oběti za hřích dědičný i za jiné hříchy než jediná smrt Kristova. Neboť tak je psáno <v listě> Židům <9, 26>, že se Kristus obětoval jednou a tím že učinil dosti za všechny hříchy. Je to v církevním učení neslychaná novota, že by Kristova smrt dostičinila jen za hřích dědičný a nikoli také za jiné hříchy. Jest tedy naděje, že každý porozumí, že takový blud nebyl potrestán neprávem.

24,6

¹⁾ Něm. text praví: Za druhé, sv. Pavel učí, že před Bohem dosahujeme milosti skrze víru a nikoli skrze skutky. Tomu se zřejmě přiči ten zlořád se mší, když si lidé myslí, že dosáhnou milosti skrze tento skutek <mešního výkonu>; vždyť přece víme, že se mše užívá k zproštění hříchů a k dosažení milosti a všech dobrých věcí u Boha, nejen pro samého kněze <jenz mši slouží>, ale pro celý svět a pro jiné, živé i mrtvé.

24,7—8

^{a)} Podle Pseudo-Ambrosia, *De sacramentis* IV 6, 28. MSL 16, 464. Citují i Pražské články (P 2 h).

¹⁾ Něm. text: Za třetí, svatá Večeře Páně není ustanovena, aby byla obětí za hřích — neboť ta oběť se stala již prve — nýbrž k probuzení

9. Poněvadž jest mše takoveto společné užívání svátosti, zachovává se u nás jedna <všem> společná mše každý svátek i jiné dny, chce-li kdo svátosti užívat, a tu se svátost podává těm, kteří si <toho> žádají. Tento obyčej není v církvi nový. Staří <církevní spisovatelé> před <papežem> Řehořem <I.> se nezmiňují o soukromé mši; o společné mši však mluví velmi mnoho. <Jan> Zlatoústý^{a)} praví, že kněz denně stojí u oltáře a jedny k přijímání připouští, jiným brání. Ze starých církevních zákonů pak jest patrné, že mši sloužil toliko jeden <kněz>, od něhož ostatní kněží a diakoni tělo Páně přijímali. Tak totiž znějí slova Nikajského kánonu^{b)}: „Svatou večeři nechť přijímají diakoni podle rádu po kněžích od biskupa anebo od kněze“. A Pavel o večeři Páně nařizuje, *aby jedni na druhé čekávali* (1 Kor. 11, 33), tak aby byla účast společná.¹⁾

10. Když se tedy náš <způsob> mše opírá o příklad církve podle Písma a podle <církevních> Otců, doufáme, že nemůže být zavržen, zejména když se z veliké části zachovávají veřejné obřady stejné jako ty, kterých se užívalo dříve. Různíme se toliko v počtu mší, a jistě by prospělo zmenšit jej pro tak příliš veliké a zřejmé zneužívání.¹⁾ Neboť kdysi se ani v nejpočetnějších církvích nesloužila všude mše každý den, jak svědčí Trojdílná historie, kniha 9^{a)}: „V Alexandrii naopak se čtou Písma ve

naši víry a k potěšení svědomí <lidí>, kteří se skrze svátost dovidají, že jim byla od Krista slíbena milost a odpuštění hříchů. Proto vyžaduje tato svátost víru a bez víry se jí užívá nadarmo. (Ostatek odstavce 7. a ani odst. 8. není v něm. textu obsažen.)

24,9

^{a)} Podle latinského překladu Chrysostoma, *Hom. 3 in ep. ad Eph. c. 1.* MSG 62, 29. *Hom. 17 in ep. ad Hebr. c. 10.* MSG 63, 132. ^{b)} Kánon 18.

¹⁾ Něm. text: Poněvadž tedy mše není obět za jiné, za živé či za mrtvé, aby s nich sňala hříchy, nýbrž má býti společným přijímáním, při němž kněz a ostatní přijímají svátost pro sebe, dodržuje se u nás ten způsob, že se o svátečních dnech — podle potřeby i jindy — koná mše a ti, kteří si toho žádají, přijímají svátost. Tak u nás zůstává mše ve svém správném užívání, jak se dříve v církvi konala, jak lze dokázat ze sv. Pavla (1 Kor. 11, 20 a násl.) i ze spisů mnoha Otců. (Doklady jako v lat. textu.)

24,10

^{a)} Magnus Aurelius Cassiodorus, *Historia ecclesiastica tripartita* 9, 38. MSL 69, 1155. Předlohou je Sokrates, *Historia ekklésiastiké* 5, 22. MSG 67, 636.

¹⁾ N. Poněvadž tedy nebyla zavedena žádná novota, která by v církvi nebyla bývala od starodávna, a také se ve veřejných mešních obřadech neděje žádná patrná změna, leč že přestaly jiné nepotřebné mše, které se konávaly zneužitím vedle mše farní, jest jistě spravedlivé, aby tento způsob konání mše nebyl odsuzován jako kacířský a nekřesťanský. (Následuje doklad z Trojdílné historie jako v lat. textu.)

středu a v pátek a doktoři je vykládají a koná se vše kromě slavnostního obřadu mše²⁾.

XXV. O zpovědi.*)

1. Zpověď není v našich církvích zrušena. Je totiž zvykem podávat i tělo Páně toliko těm, kteří napřed byli zpytováni a rozhřešeni. A lid jest co nejsvědomitěji poučován, co má věřiti o rozhřešení,¹⁾ o čemž se v minulosti naprosto mlčelo. Lidé se poučují, aby si rozhřešení velice [a draze] vážili, protože to [není hlas přítomného člověka, ale] hlas Boží a prohlašuje se z Božího rozkazu. Moc klíčů jest [s velikou horlivostí] velebena a připomíná se, jak veliké [a potřebné] potěšení přináší poděšenému svědomí a že Bůh žádá víru, abychom tomuto rozhřešení věřili jako jeho hlasu znějícímu s nebe a že tato víra v Krista skutečně dosahuje a přijímá odpuštění hříchů. Dříve byly nemírně vynášeny skutky dostičinění; nebylo ani zmínky o víře, o Kristových zásluhách a o spravedlnosti z víry.²⁾ A proto nelze po této stránce viniti naše církve ani v nejmenším. Neboť v tom i naši odpůrci nám musí připustiti, že naši kazatelé předkládají a objasňují učení o pokání co nebedlivěji.

2. O zpovědi však učí, že není nutné vypočítávati provinění a že svědomí se nemají zatěžovati starostí o výčet všech vin, protože jest nemožné vypověděti je všechny, jak svědčí Žalm 19, 13: *Proviněním kdo vyrozumí?* a Jeremiáš 17, 9: *Nejstlivější jest srdce <nade všechno, a nej převrácenější>. Kdo vyrozumí jemu?* Jestliže by měly býti odpuštěny jen vypočítané hřichy, pak by se svědomí nikdy nemohlo upokojiti, protože většinu hříchů ani nevidíme, ani se na ně nemůžeme rozpomenouti.¹⁾ I staří církevní spisovatelé dotvrzují, že toto vypočítávání není nutné. Neboť v Dekretech [dist. 1. o pokání] se uvádějí tato slova <Jana>

²⁾ Doslova: kromě slavnostního obyčeje oběti.

25 ^{*)} Viz již čl. 11.

25,1 ¹⁾ N. jaké potěšení je v slově rozhřešení ²⁾ Místo této věty má něm. text až do konce odstavce: O těchto potřebných člancích nebylo dříve ve výkladech kazatelů, kteří o zpovědi tolik učili, ani slovíčka; oni jen trápili svědomí dlouhým vypočítáváním hříchů, dostičiněním, odpustky, poutěmi a podobnými věcmi. A mnozí z našich odpůrců sami vyznávají, že se s naší strany o pravém křesťanském pokání píše a pojednává lépe než dlouho předtím.

25,2 ¹⁾ Místo této věty praví něm. text: Ubohá lidská přirozenost vězí v hříchích tak hluboko, že jich všech nemůže vidět ani znát; a kdybychom měli býti rozhřešeni jen z těch, které dovedeme vypočítat, bylo by nám málo pomozeno. Proto není nutné nutit lidi, aby hřichy vypočetli zejména.

Zlatoústého^{a)}: „Neříkám ti, aby ses veřejně vyzrazoval anebo před jinými na sebe žaloval; ale chci, abys poslouchal proroka, jenž řekl: *Zjev Hospodinu²⁾ cestu svou* (Žalm 37, 5). S modlitbou proto vyznávej své hříchy před Bohem, pravým soudcem. Svá provinění nepronášej jazykem, ale pamětí svého svědomí.“ [Tu je zřejmé, že Zlatoústý nenutí vypočítávat hříchy jmenovitě.] A Glossa o pokání (dist. 5., kap. Ať uvází^{b)}) prohlašuje, že zpověď [není nařízena Písmem, ale že] jest lidské³⁾ ustanovení. Přesto jsme u nás podrželi zpověď jak pro tak veliké dobrodiní, které přináší rozhřešení [a to je tu věc hlavní a nejvýznamnější], tak pro [potěchu a] jiné užitky [zděšenému] svědomí, [čemuž naši kazatelé pilně učí].

XXVI. O rozlišování pokrmů.*)

1. Nejen v lidu, ale i mezi učiteli v církvích vládlo obecné přesvědčení, že rozlišování pokrmů a podobná lidská ustanovení¹⁾ jsou skutky užitečné k tomu, aby si jimi lidé zasluhovali milost a činili dosti za hříchy.^{a)} Že tak svět smýšlel, jest patrné z toho, že byly denně ustanovovány nové obřady, nové řády, nové svátky, nové posty; a kazatelé²⁾ v kostelích vyžadovali tyto skutky jako bohoslužbu nezbytnou, aby si lidé zasloužili milost, a velmi děsili svědomí <lidí>, jestliže by co z toho zanedbali. Z toho přesvědčení o lidských ustanoveních následovalo v církvi mnoho zlého³⁾.

2. Za prvé bylo zatemněno učení o milosti a o spravedlnosti z víry¹⁾, což jest nejdůležitější část evangelia, která má v církvi co nejpatrněji vynikati, aby Kristova zásluha byla dobře poznávána a aby víra, která

^{a)} Decr. Grat. II., causa 33, quaest. 3. — De poenitentia, dist. 1, c. 87, 4. Friedberg I, 1185. Předlohou Chrysostomus, Hom. 31 in ep. ad Hebr. MSG 63, 216. ^{b)} Glossa Decr. Grat., sec. p. De poenitentia dist. 5. cap. Consideret. V lyonském vydání z 1506 l. 375b: *Melius dicitur eam (sc. confessionem) institutam fuisse a quadam universalis ecclesiae traditione quam ex novi vel veteris testamenti auctoritate.* Tedy: Lépe jest říci, že zpověď byla ustanovena jakousi tradicí obecné církve než na základě Nového či Starého Zákona.

²⁾ Kral. text má: Uval na Hospodina ³⁾ N. církevní

26,1 ^{*)} Článek mluví vlastně o lidských ustanoveních (tradicích) vůbec.

^{a)} Thomas Aq., Summa theologica. II. 2., q. 147.

¹⁾ Lat. traditiones. Tak v celém článku. ²⁾ Doslova: doktoři ³⁾ N. mnoho škodných bludů.

26,2

¹⁾ N. Za prvé se tím zatemňovala milost Kristova a učení o víře

rodiny, ba do dědictví synů Božích, ano že již nyní jest jmenován jménem Božím, to jest nazván Božím synem, a také očištěn od špíny hříchů a obdařen rozličnou Boží milostí k životu novému a bez vin. Křest tedy udržuje v paměti a obnovuje nesmírné Boží dobrodiní, prokázané lidskému pokolení. Rodíme se totiž všichni ve špíně hříchů a jsme synové hněvu (Ef. 2, 3). Bůh však, bohatý jsa milosrdenstvím (Ef. 2, 4), nás očišťuje od hříchů zdarma krví svého Syna a v ní nás přijímá za syny (Ef. 1, 5) a tak nás k sobě váže svatou smlouvou i zahrnuje různými dary, abychom mohli žít nový život. To vše je zpečetováno křtem. Neboť uvnitř jsme znovu rozeni, očišťováni a obnovováni od Boha mocí Ducha svatého; zevně pak přijímáme zpečetění největších darů prostřednictvím vody, která též představuje ta největší dobrodiní a jakoby našim očím k spatřování je předkládá. (Jsme křtěni vodou.) Proto jsme křtěni, to jest obmýváni či kropeni viditelnou vodou. Voda totiž smývá špínu, a občerstvuje a ochlazuje mdlejší a rozpálená těla¹⁾. Milost Boží však to poskytuje duším a to neviditelně či duchovně.

3. (Závaznost křtu.) Bůh nás také odlučuje znakem křtu ode všech cizích náboženství a národů a posvěcuje nás sobě za lid zvláštní (2 Mojž. 19, 5)²⁾. Proto my při svém křtu vyznáváme svou víru a zavazujeme se Bohu poslušností, mrtvením těla a novotou života (Řím. 6, 4), a tak se zapisujeme do Kristovy svaté služby vojenské, abychom bojovali po celý běh života proti světu a ďáblu i vlastnímu tělu. Kromě toho jsme křtěni do jednoho těla církve, abychom byli v krásné shodě se všemi jejími údý v jednom a též náboženství a ve vzájemných povinnostech.

4. (Způsob křtění.) Věříme, že nejdokonalejší jest způsob křtění, jímž byl pokřtěn sám Kristus a jímž křtili apoštolé. Proto nemyslíme, že ke zdokonalení křtu jest nutné, co bylo později lidským výmyslem přidáno a zavedeno v církvi, jako vymítání ďábla, používání hořící svíce, oleje, soli, sliny a podobných věcí, jakož i to, že jest křest řadou obradů svěcen dvakrát do roka³⁾. My totiž věříme, že jediný křest, který církev má, byl posvěcen prvním ustanovením, že jest posvěcován Slovem a že jest dosud účinný po prvotní Boží požehnání.

¹⁾ Lze přeložit také: zotavuje, co je zemdlelého a vyprahlého, a ochlazuje těla.

²⁾ Lat. peculium, vlastnictví. Kraličtí kladou tam, kde má lat. Vulgata tento výraz, jindy slovo „poklad“ (1 Par. 29, 3) a „křinot“ (Mal. 3, 17). Bullinger mohl míti na mysli také tato místa.

³⁾ V Řím. - kat. církvi se (ve vzpomínce na křestní termíny starověké církve) svědí křestní voda na Bílou sobotu a v sobotu předsvatodušní.

5. (Služebník křtu.) Učíme, že křest nemají v církvi vysluhovati ženy nebo porodní báby^{a)}. Pavel totiž vyloučil ženy ze služeb církevních (1 Kor. 14, 34). Křest však náleží k církevním službám.

6. (Novokřtěnci.) Odsuzujeme novokřtěnce, kteří praví, že nemluvnata novorozená z věřících lidí nemají být křtěna. Neboť podle učení Evangelia jejich jest království nebeské (Mat. 19, 14) a jsou ve smlouvě Boží; proč by jim tedy nemělo být dáno znamení Boží smlouvy? Proč by neměli být zasvěceni křtem svatým ti, kteří jsou Božím vlastnictvím²⁾ a v jeho církvi? Odsuzujeme novokřtěnce i v jiných jejich příznačných člancích, které mají proti slovu Božímu. Nejsme tedy novokřtěnci a nemáme s nimi v jejich věcech nic společného.⁴⁾

XXI. O SVATÉ VEČEŘI PÁNĚ.

1. (Večeře Páně.) Večeře Páně, která se nazývá i stůl Páně a eucharistie, to jest díkyčinění, se obecně jmenuje Večeře proto, že byla Kristem ustanovena při jeho poslední večeři, i (proto,) že ji dosud představuje a že při ní jsou věřící duchovně syceni a napájeni (1 Kor. 11, 23—29; Mat. 26, 20—30; Mar. 14, 17—26). (Původce a posvětitel večeře Páně.) Původcem večeře Páně není tudíž ani anděl ani nějaký člověk, ale sám Syn Boží, Pán náš Ježíš Kristus, který ji prvý posvětil své církvi. Posvěcení či požehnání to trvá pak dosud u všech, kteří neslaví jinou večeři, než právě tu, kterou ustanovil Pán, při níž pronášejí slova (ustanovení) večeře Páně a napořád vzhlížejí pravou vírou k jedinému Kristu a jako z jeho rukou přijímají, co přijímají službou služebníků církve.

2. (Památka Božích dobrodiní.) Tímto svatým úkonem chce Pán uchovávat i čerstvé paměti největší dobrodiní, prokázané lidskému pokolení, že nám totiž odpustil všechny naše hříchy, tím že vydal své tělo (na smrt) a vylil svou krev, že nás vykoupil z věčné smrti a z moci ďáblův a nyní nás živí svým tělem a napájí svou krví, a přijímáme-li

^{a)} Proti názoru zastávaném v Corpus iuris can. cap. 742 nebo v Summě Tomáše Akv. III. quaest. 67 art. 4.

⁴⁾ Jak v AV, tak v HV je zřejmá snaha odlišit reformační církve od novokřtěnců, v očích vládnoucí veřejnosti zkompromitovaných pokusy o radikální změnu sociálních poměrů. Zásadní význam této snahy novokřtěnců reformace ve většině svých stoupenců nepostihla.

to žívou vírou duchovně, sytí nás to k životu věčnému. A toto tak veliké dobrodiní se obnovuje vždy, kdykoli jest slavena večeře Páně. Vždyť Pán pravil: *To číňte na mou památku* < Luk. 22, 19>. Touto svatou večeří jest také zpečetováno, že tělo Páně za nás bylo opravdu vydáno a krev jeho na odpuštění našich hříchů vylita, aby naše víra nějak nekolísala.

3. (Znamení a věc < znamením > označená.) A jistě jest viditelně touto svátostí služebníkem zevně představováno a jako očím k pozorování předkládáno, co uvnitř v duši neviditelně prokazuje sám Duch svatý. Zevně podává služebník chléb a slyšíme slova Páně: *Vezměte, jezte; to jest tělo mé; Vezměte a dělte mezi sebou; Pijte z toho všichni; To jest krev má* < Mar. 14, 22—24; Luk. 22, 17>. Tak věřící přijímají to, co dává služebník Páně, jedí chléb Páně a pijí z kalicha Páně, zatím co uvnitř působením Kristovým požívají skrze Ducha svatého také tělo a krev Páně a jsou jimi syceni k věčnému životu. Tělo a krev Kristova přece jest pravý pokrm a nápoj k životu věčnému < Jan 6, 54n>. A Kristus sám, pokud jest pro nás vydán < na smrt > a je naším Spasitelem, jest podstata Večeře; i nedopouštíme, aby se na jeho místo stavělo cokoli jiného.

4. Připojíme však něco málo, aby každý pochopil správněji a zřetelněji, jakým způsobem jest tělo a krev Kristova pokrmem a nápojem věřících a jak je věřící požívají k životu věčnému. Jedení nemá jen jeden způsob. (Tělesně jísti Pána.) Jest totiž jedení tělesné, při němž člověk bere pokrm do úst, kouše jej zuby a polyká do žaludku. Kdysi Kafarnaumští rozuměli, že mají jísti tělo Páně tímto způsobem, ale Pán sám je odmítá u Jana v kap. 6. Neboť jako nelze jísti tělo Kristovo tělesně bez < hrozného > hanebnosti a zdivočilosti, tak není pokrmem pro břicho. To jsou nucení všichni přiznat. A tak zavrhuje kánon v papežských dekretech „Já Berengarius“, (O svěcení, oddíl 2^a.) Vždyť ani zbožný starověk nevěřil a nevěříme ani my, že se tělo Kristovo pojídá tělesně a podstatně¹⁾ tělesnými ústy.

5. (Duchovně jísti Pána.) Jest i duchovní jedení těla Kristova, ne sice takové, abychom se domnívali, že se pokrm při něm mění v ducha, ale takové, že se nám tělo a krev Páně uděluje duchovně, ač zachovávají svou podstatu i vlastnosti. Neděje se to dozajista tělesným, ale duchovním způsobem, skrze Ducha svatého, který nám totiž přivlastňuje a přináší to, co nám bylo připraveno vydáním těla a krve Páně za nás na smrt, to jest samo odpuštění hříchů, osvobození a život věčný tak, že

^{a)} Decr. Grat. III. De consecratione, dist. 2, c. 42. Friedberg, I, 1328n.

¹⁾ Lat. essentialiter.

Kristus žije v nás a my v něm; a působí též, abychom ho pravou vírou požívali, aby byl pro nás duchovním pokrmem a nápojem, to jest naším životem.

6. (Kristus jako pokrm zachovává na živu.) Jako totiž tělesný pokrm a nápoj neosvěžuje pouze a neposiluje naše těla, ale udržuje je i při životě, tak též tělo Kristovo vydané za nás a jeho krev za nás vylitá nejen občerstvují a posilují naše duše, ale také je zachovávají při životě; ne ovšem jíme-li a pijeme-li je tělesně, nýbrž sdílí-li nám je Duch svatý duchovně podle slov Páně: *A chléb, který já dám, tělo mé jest, které já dám za život světa* < Jan 6, 51>. Dále: *Duch jest, který obživuje, tělo (totiž tělesně požívané) nic neprospívá* < 6, 63>. A slova, která já mluvím k vám, Duch jsou a život jsou < 63>. (Kristus jest jeden či požíván vírou.) A jako jest třeba pokrm do sebe přijímati jedením, má-li v nás působit a účinkovat, a nic nám neprospívá, když leží mimo nás, tak jest nutno přijímati Krista vírou, aby se stal naším, aby žil v nás a my v něm. Praví totiž: *Já jsem ten chléb života. Kdo přichází ke mně, nebude nikoli lačněti, a kdo věří ve mne, nebude žízni nikdy* < Jan 6, 35>. Nebo: *Kdo jí mne, i on živ bude skrze mne; a ve mně přebývá a já v něm* < 6, 57. 56>.

7. (Duchovní pokrm.) Z toho všeho je jasno, že duchovním chlebem vůbec nerozumíme kdovíjaký chléb pomyslný, ale samo tělo Páně za nás vydané, které však nepřijímají věřící tělesně, ale duchovně skrze víru. V tom následujeme cele učení samého Spasitele Krista Pána u Jana v 6. kap. (Jedení jest nutné k spáse.) Toto pak jedení těla a pití krve Páně jest tak nutné k spáse, že bez něho nemůže býti nikdo spasen. Avšak toto duchovní jedení a pití se děje také mimo večeři Páně, kdykoliv nebo kdekoliv člověk uvěřil v Krista. K tomu asi směřuje Augustinovo: „Proč připravuješ zuby a žaludek? Věř a jedl jsi.“⁶⁾

8. (Svátostně jísti Pána.) Kromě zmíněného jedení duchovního jest i svátostně jedení těla Páně, při němž věřící není účasten pravého těla a krve Páně toliko duchovně a vnitřně, ale též vnějšně přijímá viditelnou svátost těla a krve Páně, když přistupuje ke stolu Páně. Dříve sice, když věřící uvěřil, přijal obživující pokrm a nadále ho požívá; ale proto ještě přijímá něco navíc, přijímá-li nyní též svátost. Neboť dále pokračuje ve společenství těla a krve Páně, a víra se tak víc a více roz-
něcuje a roste i jest občerstvována duchovní výživou. Dokud totiž žijeme,

^{b)} Augustinus, In Joannis Evangelium tractatus 25, 12. MSL 35, 1602.

víry ustavičně přibývá. A kdo vnějšně přijímá pravou vírou svátost, ten nepřijímá pouhé znamení, ale jak řečeno, požívá i věc samu. Kromě toho poslouchá ustanovení a rozkazů Páně, radostným duchem vzdává díky za vykoupení své i všeho lidského pokolení, věrně oslavuje památku smrti Páně a osvědčuje ji před církví, jejíhož těla jest údem²⁾; těm, kteří přijímají svátost, jest také zpečetováno, že tělo Páně je vydáno na smrt a jeho krev vylita nejen všeobecně za lidi, ale zvláště za každého věřícího účastníka (svaté Večeře), jemuž je pokrmem a nápojem k životu věčnému.

9. (Nevěřící berou svátost sobě k odsouzení.) Kdo však přistupuje k tomuto svatému stolu Páně bez víry, je toliko účasten svátosti a nepřijímá věc svátosti³⁾, z níž pochází život i spása. A takoví jedí nehodně se stolu Páně. Kdo však nehodně jedí chléb Páně a z jeho kalicha pijí, jsou vinni tělem a krví Páně a přivodí si jedením a pitím soud (1 Kor. 11, 29). Poněvadž totiž nepřistupují s pravou vírou, vydávajíji smrt Kristovu v potupu a tak sami sobě jedí a pijí odsouzení.

10. (Přítomnost Kristova ve Večeři.) Nespojujeme tedy tělo Páně a jeho krev s chlebem a vínem tak, že bychom říkali, že chléb sám je tělem Kristovým — leč svátostně — nebo že by pod chlebem bylo tělesně skryto tělo Kristovo, takže by mělo býti zýváno též pod způsoby chleba, anebo že by každý, kdo přijímá znamení, přijímal tím i věc samu. Tělo Kristovo jest v nebesích, na pravici Otcově (Mar. 16, 19). Je tedy třeba pozdvihnout srdce vzhůru a neutkvívati na chlebě ani neuctívati Pána v chlebě. A přece není Pán vzdálen od své církve, když slaví Večeři. Slunce, vzdálené od nás na nebi, jest nám nicméně účinně přítomno; čím více slunce spravedlnosti Kristus (Mal. 4, 2), ač tělem vzdálen od nás na nebi, přece jest nám přítomen, ne sice tělesně, nýbrž duchovně, obživujícím působením a podle svého vlastního výkladu při poslední Večeři, že nám bude přítomen, Jan 14. 15. 16. (Mat. 28, 20). Z toho vyplývá, že nemáme Večeři bez Krista a při tom přece máme Večeři nekrvavou a tajemnou, jak ji nazývala stará církev napořád.

11. (Jiné účely večeře Páně.) Kromě toho jsme slavením večeře Páně napomínáni, abychom pamatovali, kterého těla údy jsme se stali, a proto abychom byli svorní se všemi bratry, abychom žili svatě a neposkvrňovali se neřestmi a cizími náboženstvími, ale setrvali až do konce života v pravé víře a při tom usilovali vynikati svatostí života.

²⁾ Možno pochopiti též: a osvědčuje před církví, kterého těla jest údem; srov. níže odst. 11.

³⁾ Viz výše odst. 8 a zvl. odst. 3.

12. (Příprava k Večeři.) Chystáme-li se tedy přistoupiti k (svaté) Večeři, sluší se, abychom sebe sami podle nařízení Apoštolova dříve zkusili (1 Kor. 11, 28), obzvláště jakou máme víru; zda věříme, že Kristus přišel pro hříšníky, zachrániti je a volati ku pokání, a zda každý věří, že jest v počtu těch, kteří, Kristem osvobozeni, docházejí spasení, a zda si uložil změnití převrácený život a žítí svatě i setrvati s pomocí Páně v pravém náboženství i ve svornosti s bratry a vzdávati hodné chvály Bohu za vysvobození, atd.

13. (Řád a obojí způsobu.) Za nejprostší a nejnvýbornější pokládáme ten řád, způsob či uspořádání (svaté) Večeře, které se nejvíce blíží prvotnímu ustanovení Páně a učení apoštolskému; záleží totiž ve zvěstování slova Božího, ve zbožných modlitbách, ve vlastním úkonu Páně a v jeho opakování, v jedení těla a pití krve Páně, dále ve spasitelném připomínání smrti Páně a v oddaném díkůčinění, ovšem i ve svatém sdružení v jednotu těla církve.

14. Proto zavrhuje ty, kdo odňali věřícím druhou způsobu, totiž kalich Páně). Neboť ti těžce hřeší proti ustanovení Páně: *Pijte z něho všickni* (Mat. 26, 27); tak výslovně nepromluvil Pán ani o chlebě.

15. (Mše.) O mši, jaká byla u starých (křesťanů), zda ji lze trpěti či nikoli, nyní nejednáme; avšak svobodně pravíme, že mše, jak jest rozšířena dnes po vší církvi římské, jest v našich církvích zrušena z velmi mnoha spravedlivých důvodů, kterých nyní pro stručnost jednotlivě nepřipomínáme. Jisté jsme nemohli schváliti, že se ze spasitelného úkonu udělalo prázdné divadlo, také že se (mše) stala záslužnou nebo že se slaví za plat a že prý v ní kněz tvoří samo tělo Páně a že je skutečně obětuje na odpuštění hříchů (lidí) živých i mrtvých^{d)}, a k tomu i ke cti a k oslavě švatých v nebi nebo na jejich památku atd.^{e)}

^{c)} Conc. Constantiense (Kostnický koncil), sess. XIII. Denzinger č. 626 (z 15. 6. 1415).

^{d)} Conc. Trident. sess. XXII, 2 can. 3. Denzinger č. 940 a 950.

^{e)} Tamt. sess. XXII, 3 can. 5. Denzinger č. 941 a 952.

^{f)} Bullingerův rukopis pokračoval v tomto článku ještě odstavcem o šatu a o nádobách při večeři Páně: „Učíme, že služebníci mají při večeři Páně užívat obyčejného šatu a obyčejných nádob, ovšem čistých a slušných. Blahoslavený biskup Ambrosius pravil: „K svátostem není třeba zlata, ani k nim nepatří, neboť se zlatem nezískávají.“ Proto stavíme v našich církvích chléb Páně na stůl Páně v pletených košících a roznášíme je lidu se stolu Páně na dřevěných talířích, nikoli na zlatých patenách, jak se jim říká. Tak i krev Páně se neudílí ve zlatých kalíších, nýbrž rovněž v dřevěných číších. Učíme totiž, že Bůh neschvaluje přepych, nýbrž umírněnost, a že se při

svatého evangelium, a úmluvě s námi v Kristu učiněné o účastenství Krista Pána a všech jeho dobrodiní (1 Moj. 17, 11; Řím. 4, 11).

2. A protož o užitečích svátostí velebných to věříme, že poněvadž svátosti od Krista Pána ustanovené a nařízené jsou netoliko proto, aby zevnitřně rozeznávaly věrné křesťany od pohanů a jiných jakýchkoli následovníků rozdílného od pravé církve náboženství, ale vlastně proto, aby byly jistotou a hojným očitým svědectvím zvláštní a milostivé k nám vůle Pána Boha našeho.^{b)}

3. I z té příčiny užitek jich nejpřednější a nejhlavnější jest tento: Aby, když jich požíváme, vzbuzovaly a utvrzovaly v nás víru naši^{c)} o zaslíbeních Božských (Mar. 16, 16; Jan 6, 56), totiž že se nám v svátostech velebných Kristus Pán dává se všemi zásluhami a dobrodiními svými, abychom tak skrze požívání velebných svátostí a víru v něho konečně jeho více a více účastni byli, a v něm měli všechna nám zaslíbená dobrodiní, totiž odpuštění hříchů, vysvobození od smrti věčné a moci dábelké, smíření s Bohem, ospravedlnění, účastenství Ducha svatého a dědictví života věčného.

4. Druhý hlavní užitek jest ten, aby svátosti velebné nás posilňovaly a vzbuzovaly k bedlivému a snažnému ostříhání té úmluvy (Řím. 6, 3, 4), podle kteréž tak veliká dobrodiní od Boha přijímáme, a podle kteréž také my zase Pánu Bohu tím zejména zavázání jsme^{d)}, že při držíce se z celého srdce slova jeho svatého, (a) věrně a upřímně chceme udatný boj vésti proti hříchu, ďáblu, světu a vlastnímu tělu^{e)} a (b) jeho ctíti všelikou od něho přikázanou počtou a poslušností, obzvláště pak (c) milováním bližního svého, jakožto našeho a Krista Pána vlastního úda a spoluúčastníka všech věcí nebeských.

5. A protož ti hodně požívají velebných svátostí, kteříž je v pravém pokání a v pravé víře v Krista Pána tím úmyslem přijímají (1 Kor. 11, 28; 2 Kor. 13, 5), aby opravdově účastni byli těch a takových znamenitých užitek, pro kteréž jest Syn Boží svátosti své naříditi ráčil^{f)}. Nebo kdož jinak a krom takových užitek svátostí velebných užívá a s nimi se proti ustanovení Kristovu obírá, ten je potupuje, mění a vyprazdňuje. A protož v té příčině svátostí velebné nepřinášejí takovým odpuštění hříchů a spasení, ale hrozný soud a zatracení^{g)} (1 Kor. 11, 22. 29).

^{b)} Podle AV 13, 1. ^{c)} Podle AV 13, 1. ^{d)} Srov. BV 11, 2; HV 20, 3. ^{e)} Srov. Lutherův Malý katechismus ve výkladu 3. a 6. prosby modlitby Páně. ^{f)} Srov. AV 13, 1. ^{g)} Srov. BV 11, 4.

XIV. O KŘTU SVATÉM, PRVNÍ SVÁTOSTI KRISTOVĚ.

1. *Křest svatý jest koupel rození a obnovení Ducha svatého. 2. Křest svatý přináší člověku v Krista vštípenému hříchů odpuštění a život věčný. 3. Poněvadž k dílkám království Boží přináležejí, tedy i ony křtěny býti mají.*

1. O křtu svatém vyznáváme a věříme, že ta svátost, samým Kristem Pánem ustanovená (Mat. 28, 19), jest koupel rození a obnovení Ducha svatého (Tit. 3, 5—7), který se na nás hojně vylévá skrze Ježíše Krista spasitele našeho, abychom ospravedlnění jsouce milostí jeho, byli dědicové v naději života věčného^{a)}.

2. A ten křest, aneb obmytí člověka vodou ve jménu vzývané Trojice svaté Otce, Syna i Ducha svatého^{b)}, přináší člověku v církev Kristovu vštípenému odpuštění hříchů a život věčný^{c)} (Skutk. 2, 38). Jakož Syn Boží v evangelium svatého Marka (16, 16) dí: *Kdož uvěří a pokřtí se, spasen bude a kdož pak neuvěří, zatracen bude.*

3. Též vyznáváme, že nemluvnátka neb děti (poněvadž k nim království Boží vedle zaslíbení Božských přináležejí a jejich jest, Matouš 19, 14) mají křtěny býti a že ty, jsouce skrze modlitby a křest Bohu obětované, na milost se přijímají podle mnohých Písma svatého důvodů^{d)} (Mat. 18, 14; Mar. 10, 16; Skut. 2, 39).

XV. O VEČEŘI PÁNĚ, DRUHÉ SVÁTOSTI KRISTOVĚ.

1. *Chléb a víno večeře Páně co jest a nač se přijímajícím podává. 2. Svátost večeře Páně proč ustanovena? a) Pro posílení a ujištění víry naší a účastnosti Krista Pána skrze ni; b) pro hojnější den po dni v té účastnosti Krista Pána prospěch a vzrůst; c) ustavena proto, aby nás jakož k společnému díku činěná Bohu za všechna dobrodiní v Kristu učiněná, tak i k zůstávání v těle Krista Pána vzbuzovala. 3. K jakému cíli neb proč k tělu Kristovu býváme připojeni.*

1. O velebné svátosti kšaftu¹⁾ poslední večeře od samého Krista Pána před utrpením jeho nařízené, věříme a vyznáváme, že ten chléb v též²⁾ večeři jest pravé tělo Krista Pána za nás dané a zrazené a víno v kalichu

14

^{a)} Srov. Lutherův M. katechismus (výklad o křtu) a BV 12, 1. 2. ^{b)} Srov. BV 12, 1. ^{c)} Srov. opět výklad o křtu v Lutherově M. katechismu. ^{d)} Srov. AV 9, 1; BV 12, 4.

15

¹⁾ závěti ²⁾ téže

jest pravá krev Pána našeho Ježíše Krista za nás vylitá^{a)} na odpuštění hříchů a^{b)} přijímajícím se podává, aby jedouce tělo a pijíce krev Krista Pána, to činili na připomínání a zvěstování smrti jeho nevinné, dokavadž nepřijde^{b)} (Mat. 26, 26; Mar. 14, 22; Luk. 22, 17. 19; 1 Kor. 11, 22). Jakož to sám Pán Kristus při též poslední večeři a kšaftu svém vlastními slovy svými tak ustanoviti a vysvětliti ráčil a svatí evangelistové a apoštol s. Pavel o tom zjevně učí, píší a vyznávají.

2. A taková velebná svátost ustanovená jest (a) předně pro vzbuzení⁴⁾ a potvrzení víry naší o účastenství Krista Pána a všech jeho dobrodiní (2 Kor. 13, 5), abychom přijímajíce duchovně a posvátně⁵⁾ (Jan 6, 63; 1 Kor. 2, 13), věrou i také ústy v svátosti těla a krev⁶⁾ Pána našeho Ježíše Krista, (b) nikoli nepochybovali, ale pevně věřili, že opravdově jsme a skrze takové užívání večeře Páně vždy víc a víc učinění býváme živí údové Krista Pána, kterýž nás k tělu svému svatému tak připojuje (1 Kor. 6, 17; 10, 17; 12, 12. 13. 27), abychom jak ratolest z svého kmene (Jan 15, 1. 4), tak i my jeho oudové z těla jeho svatého, jakožto z jediného pravého pokrmu našeho docházeli a nabývali pravého nasycení duší svých, živého osvícení, radosti, potěšení a všech dobrodiní, kteréž nám Kristus Pán smrtí svou a celým poslušenstvím svým zasloužiti a v svém svatém evangelium každému kajícímu předložiti a zaslíbiti ráčil, totiž odpuštění hříchů, smíření s Bohem, ospravedlnění, účastenství Ducha svatého a dědictví života věčného^{c)}. Potomně (c) také proto ustanovená jest svátost večeře Páně, abychom v společném shromáždění církve Bohu srdečně děkovali za všechna dobrodiní Božská nám v Kristu Pánu učiněná (1 Kor. 10, 16) a přijímáním svátosti těla a krve Páně opravdově se vzbuzovali a silnili k zůstávání v těle Krista Pána (Jan 15, 4. 5).

^{a)} Po příkladě sněmu z r. 1524 (Prameny děj, čes. VII, 24, čl. 17) přestalo se na této formulaci bez termínů „in, sub, cum pane“ (v chlebě, pod ním a s ním), na lut. straně později obvyklých. ^{b)} Srov. AV 10 (něm. text) i 24, 7 a zvl. BV 13, 1—2 podle pův. textu z r. 1536, kde je chléb večeře Páně jmenován pravým tělem pro nás zrazeným a kalich pravou krví za nás vylitou. ^{c)} Srov. Malý kat. Lutherův ve výkladu o večeři Páně.

³⁾ V opise v Aktech Jednoty bratrské XIV stojí: tak přijímajícím.

⁴⁾ Tamtéž se čte: pro zkořenění (srov. bratrské pojetí v BV 10, 3).

⁵⁾ Tak v textu sjednaném na sněmu (a předloženém císaři) s tím, že termín „posvátně“ nesmí být překládán do latiny „sacramentaliter“ (což působilo na luterské straně podezření), nýbrž „sanctificaliter“, do němčiny „das geheiligte Brot“. Do tisku však bylo dáno „podstatně“ (ve smyslu luterském), při čemž zůstalo v dalších edicích, i v bratrské z r. 1608.

3. K kterémuž na ten konec⁷⁾ připojení býváme, abychom v něm umírajíce všelikým hříchům a zlým žádostem našim a povstávajíce k spravedlnosti (Řím. 6, 2. 4. 6. 12), živi byli Bohu ve vši pobožnosti a svatosti podle všech Božských přikázání a zachovávali jednotu těla Kristova, jenž jest církev, skrze srdečné milování jedni druhých^{d)} (Efez. 4, 3). To vědouce, že všickni, kteříž v té velebné svátosti z jednoho chleba jíme, jedno tělo učinění býváme (tak, jakž v 1. Korintským 10, 17 svatý Pavel učí), abychom se vespolek jakožto společní údové jednoho Krista Pána srdečnou a vroucí láskou milovali, tím jisti jsouce, že nikoli nemůžeme žádného z spolubližních svých potupiti neb uraziti, abychom ihned v něm nepotupili (Mat. 18, 10) a neurazili Krista Pána (1 Kor. 8, 12), ani také že nemůžeme milovati Krista Pána, leč jej milujeme v bližních svých (1 Jan 4, 20), jakož dí Pán (Mat. 25, 40. 45): *Cožkoli jste učinili jednomu z těchto bratří mých nejmenších, mně jste učinili.*

XVI. O POKÁNÍ.

1. *Právě kající vždycky mají v svém pokání přijímání i rozhřešování býti.*
2. *Pokání pravého částky tři. První jest skroušenost srdce nad hříchy.* 3. *Druhá částka pokání jest víra v Krista Ježíše.* 4. *Třetí částka pokání jest život nový, záležející jakož v nedopouštění se zúmyslně zlého, tak též ve všeliké pobožnosti a svatosti.*

1. O pokání smýšlíme a vyznáváme, že ti, kteří po přijetí křtu svatého padli a zhřešili, mohou zase dojíti hříchů odpuštění (Mat. 12, 31; 1 Jan 2, 1), kterého by se koli času ku Pánu Bohu (Izai. 55, 6; Ezech. 33, 12) skrze milost jeho (Jer. 31, 18; Řím. 2, 4) v pravém pokání navrátili (Luk. 15, 20), a že církev takové kající křesťany rozhřešovati a v společnost svatých přijímati má^{e)}.

2. Záleží pak pokání pravé na třech částkách, z nichž první jest: Skroušenost srdce (Žalm 51, 19; 32, 3. 4; Izai. 57, 15), strach a žalost v svědomí skrze poznání hřícha, kterážto skroušenost (jakž i svrchu oznámeno), působí při člověku opravdovou nenávisť všelikých hříchů vnitřních i zevnitřních a srdečnou žádost vysvobození od hněvu Božího a věčného zatracení.

^{d)} Srov. BV 11, 2; HV 21, 12.

^{e)} Ve vyd. z r. 1579 místo „v svátosti těla a krev“ stálo „svátosti těla a krve“ (přijímajíce). ⁷⁾ k tomu cíli

16

^{a)} Podle AV 12, 1.

3. Druhá částka jest víra v Krista Ježíše (Skutk. 16, 31), kteráž pochází z evangelium svatého, jež ukazuje v samém Kristu rozhršení, t. j. sprostění ode všech hříchů, smíření s Bohem a ospravedlnění v zásluhách Kristových. A taková víra působí při člověku skrze Ducha svatého opravdové potěšení a radost srdečnou, z kteréžto pochází milování Pána Boha a přikázání jeho^{b)}.

4. Protož třetí částka pravého pokání jest^{c)} nový život (1 Jan 3, 3, 5; 2 Kor. 4, 16) a všeliké dobré předsevzetí, kterýmž Duch sv. člověka kajícího proměňovati a jako obnovovati ráčí, aby maje v ošklivosti první zlý život i všeliký Bohem zapověděný hřích, jeho se více, věda a chtění, nikoli nedopouštěl, ale již zase učiněn jsa synem Božím, Bohu živ byl ve vši pobožnosti a svatosti podle všech přikázání Božských, a tak vedle řeči s. Pavla (1 Tim. 1, 18n) bojoval dobrý boj, zachovaje víru a dobré svědomí.

XVII. O ZPOVĚDI.

1. *Jakž rozhršování, tak i zpověď v církvi býti má, však bez vyčítání hříchů.*
2. *Vyznávajícím hřichy služebníci církve mají potěšení a naučení dávat, však z Písem svatých a slova Božího.*

1. O zpovědi a rozhršování¹⁾ smýšlíme, že v církvi má býti vyznání hříchů (Joz. 7, 19; 1 Jan 1, 9; Jak. 5, 16) a jich rozhršování, ač vyčítání všech hříchů při zpovědi není možné (Žalm 40, 13) ani potřebné vedle řeči Božské v žalmu položené (Žalm 19, 13): *Hřichy kdo může znáti?^{a)}*

2. Také při zpovědi mají lidem od služebníků církevních spásitelná a potěšitelná z Písem svatých (Izai. 40, 1, 2; 1 Tes. 5, 14) naučení udělována býti, aby lidská svědomí hřichy stížená a zákonem Božím přestrašená mohla ze slova Božího potěšení docházeti.^{b)}

XVIII. O SLUŽEBNÍCÍCH CÍRKVE.

Mají-li služebníci v církvi přisluhovati, musejí k tomu řádně povolání býti.

O služebnících církevních smýšlíme, že žádný v církvi nemá zjevně učiti neb svátostmi posluhovati, jedině ten, kterýž by řádně byl k tomu

16

^{b)} Podle AV 12, 2. ^{c)} Srov. AV 12, 2; B 5, 9.

17

^{a)} AV 11; 25, 2. ^{b)} Srov. AV 25, 1.

¹⁾ prohlášení, že Bůh hřichy odpouští

povolán (1 Kor. 14, 40; Žid. 5, 4; Jan 15, 16; 20, 21; Sk. 1, 24, 25; 14, 23; 20, 28; Gal. 1, 15, 16; 1 Tim. 1, 12; 2 Tim. 1, 11; 2, 12; 4, 1, 2, 5; Tit. 1, 5, 6).^{a)}

XIX. O ŘÁDÍCH CÍRKEVNÍCH.

1. *Řádové a ceremonie církevní nemají býti Božtmu slovu odporne neb zbytečné, ale k vzdělání církve a zachování dobrého řádu sloužící.* 2. *Na řádech neb ceremoních a ustanoveních lidských nezáleží pocta Boží ani spasení lidské.* 3. *Dobrych a potřebných řádů a obyčejů nenáleží sobě zlehčovati ani zúmyslně a všetečně jich rušiti.*

1. O řádech a ceremoních církevních, kteréž by se v církvi Boží a ve všelikých služebnostech církevních, jakž při svaté mši¹⁾, t. j. při modlitbách obecních, při kázání slova Božího a při hodném užívání a posluhování večere Páně, tak také i jiných více schůzkách církevních a službách Božích děti²⁾ měly, o tom se jinde najde.³⁾ Ale však s předky našimi to smýšlíme a vyznáváme, že takoví toliko řádové a takové ceremonie v církvi Boží býti mají, kteréž by ani proti slovu Božímu (2 Kor. 13, 8; 2 Tes. 2, 15) ani zbytečné nebyly, ale příjemně a pohodlně sloužily ke cti a chvále Pána Boha, k jednotě a k vzdělání církve a k zachování dobrého řádu, jakž v shromáždění společném, tak i na každém místě a při všelikých věcech k církvi přináležejících.

2. A ačkoli nemají žádní řádové a ceremonie církevní lidmi ustanovené (Mat. 15, 9), by pak z sebe ozdobnější byly, za to držány býti, jako by na nich vlastně pocta Boží a spasení lidské záleželo, a církev k nim jako k přikázáním Božským zavázána byla^{a)},

3. však když církve Boží (vedle vyměření Slova Božího (Skutk. 16, 4; 1 Kor. 11, 22) i také zdravého rozumu z hodných, důležitých a lidu Božímu znamenitě užitečných i potřebných příčin) co ustanovuje; to vše, pokudž v takovém dobrém způsobu a pořádku trvá a trvati může, nemá od kterých koli k správě církevní přináležejících lehce a všetečně, s pohoršením jiných, rušeno a přestupováno býti (1 Kor. 14, 32, 33).^{b)}

^{a)} Čl. 18. opakuje AV 14. - Srov. ještě výše čl. 12.

19

^{a)} Obsahem opírá se 1. i 2. odstavec o AV 15 a 28, 17 a o BV 15, 2, 4. ^{b)} Srov. BV 15, 2, 8, 9.

¹⁾ Termín dlouho obvyklý i pro bohoslužby evangelicky očištěné. ²⁾ Tak v tisku z r. 1610. Ve všech předchozích vydáních „dátí“. ³⁾ Bohoslužebné řády měla vypracovati konsistoř, o jejíž ustavení v evangelickém smyslu stavové žádali.